

HOMES EN DIÀLEG: noves masculinitats alternatives prevenint la violència de gènere a través de l'educació

Oriol Ríos
Homes en Diàleg

RESUMEN

"Hombres en diálogo: nuevas masculinidades alternativas previniendo la violencia de género a través de la educación"

Homes en Diàleg, es una asociación de hombres igualitarios que nació el año 2007 con el objetivo de abrir espacios de diálogo e impulsar actuaciones educativas que hicieran visibles las nuevas masculinidades. En estos años de existencia, la asociación ha tenido un impacto relevante que ha sido recogido por la prensa y por algunas publicaciones científicas. La base de su trabajo son aquellos aspectos que la investigación científica más relevante en masculinidades y educación plantea alrededor de la prevención de la violencia de género, el bullying y la homofobia. Estos aspectos son: los modelos de atractivo, el lenguaje de la ética y del deseo y las nuevas masculinidades alternativas. En este artículo se describirán los fundamentos de estos aspectos y su concreción en las actuaciones que "Homes en Diàleg" lleva a cabo.

ABSTRACT

"Men in Dialogue: New alternative masculinities preventing gender-based violence throughout education"

Men in Dialogue (Homes en Diàleg) is an association of egalitarian men that was born in 2007 with the aim of opening spaces of dialogue and promote educational actions that made the new masculinities visible. In these years of existence the association has had a significant impact which has already been collected by the press and some scientific publications. The basis of its work is those relevant aspects that scientific research on masculinity and education raises about preventing gender violence, bullying and homophobia. These aspects are models of attraction, the language of ethics and the language of desire and new alternative masculinities. This article will describe in detail all these aspects and their translation in the actions carried out by Men in Dialogue.

1. INTRODUCCIÓ

La literatura científica sobre masculinitats, que internacionalment és coneguda com els *men's studies*, ha aprofundit sobre l'estudi de la construcció social de la masculinitat i els efectes que ha tingut la persistència d'un model dominant: la masculinitat hegemònica-tradicional (Connell, 2005; Giddens 1995; Gómez, 2004). Així doncs, la conceptualització al voltant d'aquest model ha anat acompanyada de l'estudi de la seva perpetuació i per tant en la seva traducció en determinades problemàtiques socials. Aquestes problemàtiques generades per les bases d'aquest model són principalment les situacions que condueixen a la violència de gènere, la criminalitat i la violència entre iguals (Messerschmidt, 1993; Straus 2004, Oliver & Valls, 2004).

La recerca comença a utilitzar aquest concepte en l'àmbit de l'educació. De manera que s'avalua la desigualtat social en diferents centres escolars d' Austràlia en els quals s'estudien els patrons de gènere que desenvolupaven els nois i les noies (Kessler, Ashenden, Connell, & Dowset, 1985). Una de les argumentacions que s'efectuaven aleshores en relació a aquesta temàtica vinculava els patrons de gènere amb la naturalització d'ambdós sexes, en una, tal i com s'esmenta a la recerca, "hegemonic masculinity" i una "empowered femininity". Ambdós conceptes es centren en l'anàlisi de la diversitat de models de masculinitat i feminitat existents en la societat, com s'han anat articulant i quins han tingut una major acceptació. En aquest darrer cas el model masculí amb més influència ha sigut el vinculat a la violència i el poder.

Un dels principals referent teòrics al voltant d'aquesta conceptualització és Raewyn Connell de la Universitat de Sidney. Connell (1983, 1985, 2005) recupera en el seu anàlisi sobre la masculinitat la teorització de Gramsci (1986) sobre l'hegemonia. Segons Gramsci les classes socials mantenen llocs de poder per perpetuar els seus privilegis i el control social sobre les classes baixes a través de diferents sistemes socials: l'educatiu, els mitjans de comunicació i les institucions religioses. Aquests instruments permeten formar als grups més desfavorits perquè interioritzin la seva situació de desigualtat. En base a aquesta anàlisi Connell desenvolupa el què significa per a ella la masculinitat hegemònica. Així doncs, l'autora considera que és un model que predomina sobre d'altres i que pot causar una discriminació en aquells que no el segueixen. D'altra banda, també argumenta que aquest tipus de masculinitat va més enllà, i no significa només l'exercici de la violència i la dominació sinó que suposa la legitimació del poder masculí a través de les organitzacions socials i la pròpia cultura.

En els següents apartats entrarem amb més detall en com aquest model de masculinitat s'ha articulats en l'àmbit educatiu i en quina realitat ens trobem en l'actualitat. Certament, les dades sobre bullying escolar i homofòbia al sistema educatiu ens demostren que encara perduren moltes desigualtats vinculades a la reproducció de la masculinitat tradicional o hegemònica (Serrano & Iborra, 2005; COGAM, 2005). Per tant, calen actuacions educatives que considerin la masculinitat com a eix vertebral però incidint amb aquells aspectes claus que la

comunitat científica ha assenyalat com essencials: l'atractiu i el llenguatge de l'ètica i del desig (Flecha, Puigvert i Rios, 2013). Així doncs, l'article primerament introduirà els plantejaments teòrics, pràctics i institucionals al voltant de la masculinitat i l'educació, a continuació aprofundirà en la influència dels models d'atractiu masculins en la socialització i finalment descriurà les passes assolides per l'associació Homes en Diàleg i les seves actuacions en l'àmbit educatiu.

2. MASCULINITAT I EDUCACIÓ

El camp propi del tractament de les diferents identitats de gènere a les escoles i instituts és la coeducació. Des de la coeducació es planteja l'organització escolar des del tractament igualitari entre els dos sexes. Així, parteix de la voluntat d'aconseguir una millora en la formació dels i les alumnes, posant un especial interès en l'educació de les nenes. Al llarg de la història la coeducació ha estat una realitat que ha tingut moltes conseqüències positives i d'altres que encara necessiten d'una revisió i una reformulació. La coeducació neix en el marc de la revolució francesa fruit de la lluita per aconseguir la igualtat entre totes les persones. No serà, però, fins el s. XX quan s'assenti definitivament l'ensenyament mixt a les escoles. Malgrat que a principis de segle ja podem trobar experiències educatives on la coeducació serà una realitat, com per exemple l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia, i, tot i que durant la segona república es va avançar molt en aquest àmbit, no serà fins a 1970, amb l'aprovació de la *Ley General de Educación* que no es podrà parlar d'educació mixta amb un currículum unificat. L'assentament definitiu de la coeducació vindrà l'any 1985, quan totes les escoles públiques i concertades de l'estat espanyol passen a ser mixtes. Sent conscients que resten encara millores en el camp de la coeducació, una aproximació històrica ens pot servir per recordar que l'educació mixta és present a les nostres aules gràcies a l'esforç de les persones que van lluitar per a fer arribar l'oportunitat d'aprendre a totes les persones per igual, independentment del seu gènere, ja fossin nens o nenes.

En l'actualitat la coeducació és un camp d'estudi que compta amb gran varietat d'aportacions. Són molts els autors que, després d'analitzar-la amb profunditat, afirmen que tot i els esforços que s'han dut i s'estan duent a terme, el model mixt no està conduint a la superació de les desigualtats de gènere (Brullet i Subirats, 1988; Gómez, 2003; Málík et al, 2001; Tomé, 2001; Feminario de Alicante, 1987; Altable, 2000). En aquest sentit, tal i com apunta Málík (2001), tot i que s'han aconseguit eradicar moltes de les discriminacions existents en el passat pertanyents a l'àmbit legislatiu i normatiu, encara podem trobar moltes pràctiques escolars que ajuden a perpetuar les desigualtats existents. Així, Gómez (2004) considera que l'escola continua reproduint i potenciant els valors negatius propis de la masculinitat hegemònica com l'agressivitat i la competitivitat. D'alguna forma, a través de determinades actuacions, s'està legitimant el model de masculinitat hegemònica (Connell, 1983).

Arribats a aquest punt, la qüestió que plantejem és la se-

güent: ara que sembla que la igualtat d'oportunitats és una realitat i que les pràctiques sexistes han disminuït en gran mesura, com és que l'escola no acaba de trobar el camí per prevenir situacions de violència causada pel model de masculinitat hegemònica, com podrien ser la violència de gènere, el bullying o l'homofòbia? Poc a poc al llarg d'aquest article, mirarem de donar una possible resposta a aquesta important qüestió basant-nos en les aportacions que fa la recerca científica més recent i rellevant en l'àmbit de les relacions afectives-sexuals.

En primer lloc hem de destacar les aportacions de dos congressos, un primer celebrat l'any 2002 i un segon l'any 2005. El primer fou el *Congreso Estatal de Coeducación*, que se celebrà l'any 2002 a Còrdova. En aquest congrés es va destacar la importància del treball de la coeducació a les escoles incidint en la necessitat d'incorporar la masculinitat en el seu discurs. El segon congrés destacat fou el celebrat tres anys més tard a Castelló, al *Congreso Estatal Isonomía sobre igualdad entre Mujeres y Hombres*. Aquest obrí una nova via d'actuació al destacar la necessitat de treballar en el processos de socialització com a via de prevenció de la violència de gènere. Ja en aquest sentit, un any abans, Carlos Lomas (2004) va posar de relleu la necessitat d'incloure pràctiques co-educatives que integressin i afavorissin noves formes d'entendre la identitat masculina.

Les aportacions que hem destacat d'aquests dos congressos ens permeten mostrar dues de les necessitats que considerem bàsiques en el treball en *masculinitat i coeducació*. Per una banda, la necessitat d'afavorir models alternatius de masculinitat, via per a la que aposten diferents autors, i, per altra banda, la necessitat de focalitzar el treball en els processos de socialització com a via de prevenció de la violència de gènere.

Socialització a l'escola

Tot i que els processos pels quals els i les joves es socialitzen és un camp molt ampli que s'allunya del que volem presentar, voldríem destacar el consens que hi ha en considerar a l'escola i al grup d'iguals com un dels principals agents socialitzadors dels i les joves. Tomé i Rambla (1997) ja ens mostraven com els docents tenen la capacitat de transmetre valors o imatges concretes del que significa ser home o dona. Per això, l'escola ha estat i és una organització molt rellevant que està influenciant i determinant els processos de socialització dels joves. És per aquest motiu que podem afirmar que l'escola és un dels espais on es poden reproduir les desigualtats de gènere i on es pot potenciar, en alguns casos, situacions d'homofòbia, violència de gènere i bullying.

Com ja hem assenyalat anteriorment, la majoria de contribucions al voltant del concepte de construcció de la masculinitat mostren que hi ha un model de masculinitat que s'ha imposat, que és el model de masculinitat hegemònica-tradicional, caracteritzat per aquelles qualitats més negatives com poden ser l'agressivitat, l'abús de poder, el menyspreu i el rebuig a la feminitat (Kimmel, 2000). Un model que, malgrat els avenços en l'àmbit de la coeducació, continua estant molt present

i continua generant processos de desigualtats de gènere, homofòbia, bullying i violència de gènere a les nostres aules. Un exemple el tenim en aquells nens que no es mostren afins al model hegemònic i com aquest fet comporta que es sentin assetjats i exclosos en escoles i instituts (Klein, 2006).

Mesures educatives relacionades amb la masculinitat

Si ens parem a observar aquelles actuacions educatives que s'estan duent a terme al voltant del tractament de la masculinitat, podem veure elements coincidents en totes elles. Destaquem portals d'Internet com Xtec.cat, que compta amb una àmplia informació en coeducació, o l'Institut Metropolità d'Educació de Barcelona, així com projectes com *Relaciona*, *Premios Irene* o *Programa Intercambia*.

Tal i com hem assenyalat anteriorment al descriure el paper de la coeducació en els centres escolars, el tractament que es fa sobre aspectes de gènere, entre ells, la identitat masculina, està centrat en el concepte d'igualtat com a paritat i de trencament de les actuacions sexistes. Així, per exemple trobem gran quantitat d'esforços en la gestió i organització de l'espai lúdic comú com el pati, on es busca i es pretén uns usos menys sexistes i més inclusivament de totes les diferents identitats de gènere (Subirats i Tomé, 2007). També trobem altres exemples on els esforços es concentren en fer que els nois i noies identifiquin la identitat masculina no sexista relacionant-la amb aspectes com la repartició de les tasques domèstiques com a paradigma de la igualtat entre homes i dones amb la intenció d'eradicar la violència masculista promocionant la igualtat real de gènere. Si bé és cert que la lluita contra el sexisme és imprescindible, i ens ha ajudat a acabar amb gran quantitat d'estereotips sexistes i cada dia ens acosta més a la igualtat entre homes i dones, malauradament problemàtiques com la violència de gènere, l'homofòbia i el bullying continuen presents a les aules de les nostres escoles. En aquest sentit volem assenyalar tot un seguit de mancances existents en les diferents recerques dutes a terme en aquest àmbit a partir de les aportacions de la comunitat científica.

Mancances de la recerca existents

Un primer aspecte a tenir present és *la necessitat d'abordar la masculinitat de forma específica*. Tal i com hem apuntat les recerques científiques mostren com el model de masculinitat amb més presència entre els i les joves a l'interior de les nostres aules és el model de masculinitat hegemònic. Tot i això hi ha altres maneres de representar la identitat masculina. En aquest sentit, tal i com hem exposat anteriorment, la literatura científica mostra que aquells joves que en les seves actituds i accions quotidianes no segueixen el patró hegemònic acostumen a patir assetjament i exclusió. Cal posar més atenció en aquests models alternatius, i aplicar mesures efectives. Posant com a exemple l'organització del pati, als esforços realitzats caldria afegir un treball previ de potenciació i valoració positiva dels nens que no segueixen el model hegemònic de masculinitat. Només canviant l'organització del pati per a que totes les identitats tinguin espai per mostrar-se, sense haver tractat aquells aspectes que provoquen que els nois que no

segueixen els patrons hegemònics siguin ridiculitzats i assetjats, i que els nois que sí que el segueixen rebin tot el protagonisme, difícilment podrem avançar cap a l'eradicació de la homofòbia, el bullying i la violència de gènere, sinó que fins hi tot, podem ajudar a produir aquest assetjament i, per tant, ajudant a reproduir les desigualtats de gènere.

Un altre aspecte a tenir en compte és *el tractament dels models d'atractiu masculins, així com la base social de les relacions afectives-sexuals*, el qual tractarem en el següent apartat. A títol introductorí volem destacar que la recerca científica recent mostra com aquells joves que tenen actituds relacionades amb la masculinitat hegemònica tenen més èxit (Gómez, 2004; Duque, 2006). Considerem que aquest és un aspecte clau en la prevenció de la violència de gènere i que hauria de ser tractat en profunditat per tots els agents educatius implicats (famílies, professionals, docents, administració i entitats socials), entenent que focalitzar l'atractiu amb persones amb valors igualitaris implicarà tenir relacions igualitàries.

Finalment destacar *la necessitat de fonament científic a l'hora de dissenyar i aplicar les diferents mesures educatives*. Tal i com hem indicat, la recerca científica posa de relleu que no s'estan aconseguint els objectius d'eradicació de la violència de gènere a les escoles, i que es continuen repetint els problemes de convivència produïts per les actituds properes a la masculinitat hegemònica. De forma paral·lela, la recerca científica també ens mostra l'èxit que s'atorga als nois que reproduïen comportaments més agressius, homòfobs, de menyspreu, etc. En aquest sentit trobem molts esforços invertits en la prevenció de la violència de gènere, tant de temps com de recursos, basats en teories científiques o en ocurrències sense fonament científic, desmentides per la comunitat científica internacional, i que, com és d'esperar, no estan contribuint a l'eradicació de la violència de gènere a les nostres aules. Mentre anem *provant* mesures educatives que no tenen una base científica, la violència de gènere segueix present entre les i els joves. En contraposició a aquestes actuacions, trobem experiències que sí han tingut presents les aportacions de les recerques que s'han dut a terme en aquests àmbits i que, en aquest cas, sí que estan ajudant a eradicar la violència de gènere, l'homofòbia o el bullying de les seves aules.

MODELS D'ATRACTIU: ATRACCIÓ CAP A LA VIOLÈNCIA

Un dels aspectes que més influència té en la construcció de la identitat de gènere és el concepte d'atractiu, és a dir, aquelles característiques que fan més o menys desitjats i valorats als homes i les dones pel grup d'iguals i també, aquelles característiques i valors que generen més desig cap a una altra persona. La construcció del model d'atractiu dels individus no és un procés aïllat ni individual, sinó que sempre es produeix en un context d'interacció social on tenen molta influència els agents socials i, molt especialment, el grup d'iguals. Conèixer els mecanismes pels quals els individus van construint els models d'atractiu és un element clau per a poder cercar actuacions d'èxit que ajudin a promoure models d'atractiu que contribuïxin a tenir relacions afectives-sexuals més satisfactòries i

que no generin problemàtiques com les assenyalades en els apartats previs.

La pregunta clau per tal de plantejar aquesta realitat als instituts o centres educatius és: quines persones són les que agraden més i per què? Si tenim en compte que el present article es centra en masculinitats, cal preguntar-se: quins són els homes que agraden més i per què?

Avui en dia hi ha nombroses expressions que defineixen l'atractiu com a quelcom misteriós i imprevisible. Per exemple, qui no ha sentit o dit alguna vegada frases com que "l'amor és cec", "amor a primera vista", "sentir una fiblada (flechazo)", "un sentiment incontrolable", "sentir un nus a l'estomac". Aquestes expressions, tot i que s'utilitzen amb molta freqüència, no ajuden a donar una resposta científica a la pregunta plantejada anteriorment sobre quins homes atrauen i per què. Al contrari, justifiquen l'atracció com un procés biològic o "químic" que experimentem de manera instintiva i fora del nostre control i raonament.

Igual que les expressions populars, els autors i autores de les ciències socials, sovint han abordat la idea de l'atracció com quelcom que s'escapa de la possibilitat de raonament. Tal com explica Gómez en el seu llibre *El amor en la sociedad del riesgo* (2004, p.23), "Ortega y Gasset justificava l'atracció com la màquina de preferir i descartar; o Giddens com una manifestació del cor; o Beck quan afirma que l'amor succeeix, cau com un raig o s'apaga seguint lleis no obertes a la intervenció individual ni al control social".

La perspectiva presentada en aquest article, que es basa en els estudis de Gómez (2004), Duque (2006), planteja que l'atractiu és una construcció social: quelcom que anem definint al llarg de la nostra vida i que ho fem, dins d'un context d'interaccions amb d'altres individus, especialment amb el grup d'iguals. És a dir, les persones que es consideren atractives i no atractives es queden interioritzades mitjançant la interacció amb altres persones, però no només l'atractiu físic, sinó els comportaments que resulten atractius i els que no. Per exemple pot ser atractiva la nostra parella el dia que és protagonista en un sopar i deixa de ser-ho el dia que fa les tasques de la casa. Per què augmenta o disminueix l'atractiu? No té el mateix físic? (Duque, 2006)

Per tant, si la construcció de l'atractiu és social, ara cal analitzar quins són aquests models d'atracció sobre els quals es van desenvolupant els ideals d'atractiu. En aquest article en presentarem tres, des de la perspectiva de la masculinitat: el model de masculinitat tradicional dominant (MTD), el model de masculinitat tradicional oprimida (MTO) i el model de noves masculinitats alternatives (NMA). En aquest secció desenvoluparem aquestes tres modalitats a partir de l'anàlisi efectuat per Flecha, Puigvert i Rios (2013).

Masculinitat tradicional dominant i masculinitat tradicional oprimida, dues cares de la mateixa moneda

Per entendre el model de masculinitat tradicional dominant

(MTD) només cal rescatar de la memòria els referents masculins d'una gran part de la literatura o cinema universals. Quins són els homes "què fan tornar boges a les dones al llit"? Són aquells que tenen valors més igualitaris, que fan les feines de casa, que tracten a la seva parella amb respecte i tendresa? O en canvi són els homes que actuen de manera més dominant, que humilien els seus companys, que enganyen les seves parelles o que utilitzen la violència per reforçar la seva dominació i lideratge?

Només cal revisar la història del cinema per trobar-ne exemples clarificadors. Una de les pel·lícules que més va rellançar la figura de "sex-symbol" de Marlon Brando fou *Un tramvia anomenat desig*, pel·lícula en la qual l'actor interpreta un personatge violent, que pega la seva dona, humilia els seus amics, però que, alhora és vist com una gran seductor, especialment per la seva pròpia dona, malgrat el maltractament que pateix. Un altre exemple el podem trobar a la pel·lícula espanyola *Átame* de Pedro Almodóvar, on la protagonista s'acaba enamorant del seu propi segrestador. També la recent sèrie de TV *Sin tetas no hay paraíso* reproduceix el mateix patró. Aquesta sèrie va contribuir a potenciar la imatge d'icona sexual de l'actor (Miguel Ángel Silvestre) que interpretava el personatge principal, (Duque). Per entendre el model de masculinitat del personatge només cal reproduir l'anunci que en va fer la cadena Tele5 per promocionar la sèrie en el qual, es descrivia el Duque com a *desafiante, atrevido y peligroso. Persistente, vengativo y seductor. Dulce, cruel y divertido. Y malo, muy, muy malo.*

Observem, doncs, que el model de masculinitat tradicional dominant ha estat, i segueix sent un model d'atractiu masculí directament lligat a la violència. Tots els exemples descrits anteriorment i molts d'altres que en podríem trobar, tant en la ficció com en la realitat, tenen en comú que vinculen desig i violència, excitació i perill, patiment i amor. Aquest model de masculinitat és la llavor per la qual moltes relacions afectives-sexuals acaben amb situacions de violència de gènere. El més preocupant, doncs, del model de masculinitat tradicional dominant és que existeix un vincle directe entre desig i violència: allò perillós, violent i dolorós resulta més excitant i desitjable.

En contraposició al model de masculinitat tradicional dominant, trobem la masculinitat tradicional oprimida. Si es planteja un model alternatiu a la masculinitat tradicional dominant es podria pensar en una masculinitat igualitària i respectuosa que no té interioritzats els valors de dominació i violència característics del model dominant. A priori aquest model de masculinitat no generaria conductes violentes i per tant tampoc generaria violència de gènere i podria ser una alternativa a la MTD. Però com veurem tot seguit, la masculinitat tradicional oprimida tampoc es pot considerar com una alternativa a la MTD.

Seguint amb les referències cinematogràfiques, un exemple clar dels dos models de masculinitat presentats anteriorment, MTD i MTO, el trobem a la pel·lícula *Somnis d'un seductor*. El personatge principal (Allan) interpretat per Woody Allen (MTO), es troba en una crisi d'identitat de gènere després

que la seva parella el deixi, segons ella mateixa diu a la pel·lícula perquè "no et trobo divertit, no em sento atreta cap a tu". A partir d'aquí l'Allan intenta canviar la seva manera d'actuar per guanyar atractiu i pren com a model a imitar l'actor Humphrey Bogart, un clar exemple de MTD. L'exemple d'aquesta pel·lícula mostra clarament dos aspectes que limiten les possibilitats del model de masculinitat tradicional oprimida com a model alternatiu a la masculinitat dominant: 1) la MTO és un model mancat d'atractiu, 2) precisament al estar mancat d'atractiu reforça el rol de la MTD com a model masculí d'atractiu. Per tant, el model de masculinitat tradicional oprimida, enlloc d'oferir una alternativa real a la masculinitat tradicional dominant, el que aconsegueix és ampliar l'atractiu d'aquesta última. En aquest sentit podem comprendre que la MTO, tot i que no genera violència de gènere per ella mateixa, sí que té l'efecte secundari de reforçar el model tradicional dominant que sí que en genera.

De fet, podem entendre tant la MTD com la MTO com dues cares de la mateixa moneda. Aquesta moneda no és altra que el model tradicional de relació afectivo-sexual (Gómez, 2004) basat en la separació dels binomis desig-ètica, passió-amistat, excitació-estabilitat. Aquest és un model de relació que neix en el sí de la societat patriarcal, on l'home domina l'esfera pública i de poder i la dona queda limitada a l'esfera privada, a la llar. Aquest model de relació es basa en la doble moral, l'home té l'amant per a l'excitació i la dona, la muller, per a l'estabilitat. Tot i que el model tradicional d'atracció-elecció afectiu-sexual ve de lluny, encara segueix vigent avui dia. Prenem com a exemple una de les veus d'adolescents recollides en el llibre de Gomez (2004): *Yo, me gusta este tipo de chicos, el duro, el chulo, el que tiene un buen coche, que te mire...Pero luego ya en verdad, verdaderamente todo el mundo, para un hombre para casarte, pues que el niño sea bueno, formal.* (p.117)

El sociòleg Anthony Giddens es preguntava (1995): *per què no pot ser sexy un home bo i per què no pot ser bo un home sexy?* Aquesta pregunta planteja exactament el problema descrit anteriorment, és a dir, la separació entre ètica i desig.

Aquesta separació suposa un problema greu per a la socialització de gènere ja que aboca a molts adolescents a haver de triar al llarg del seu procés socialitzador entre adquirir valors i actituds vinculats al llenguatge de l'ètica (respecte, tendresa, implicació) però sacrificar part d'atractiu com a homes o, per contra, desenvolupar actituds pròpies de la masculinitat tradicional dominant, vinculada al desig, però que generen relacions de dominació i violència i que no aporten relacions afectives-sexuals satisfactòries.

Per tal de trobar models de masculinitat alternatius a la masculinitat tradicional dominant caldrà, doncs, anar més enllà del model de masculinitat tradicional oprimida i cercar models que puguin incorporar alhora l'ètica i el desig. Aquestes són les noves masculinitats alternatives (NMA). Aquestes masculinitats no reproduïen la doble moral anteriorment exposada, però de fet el seu objectiu tampoc és acabar amb aquesta doble

moral. Les noves masculinitats alternatives escullen estar amb aquelles persones que sí desitgin estar amb elles, parteixen de la igualtat però sense oblidar la passió i l'entrega. Vinculen aquesta ètica i desig que abans hem mencionat a través del que la recerca científica han anomenat com llenguatge de l'ètica i llenguatge del desig (Flecha i Puigvert, 2010). El llenguatge de l'ètica implica parlar des de les normes i la igualtat i el llenguatge del desig incorpora l'atractiu. Normalment en coeducació s'ha emprat exclusivament el primer, oblidant que durant l'adolescència, infància i joventut el més utilitzat és el segon. Per tant les NMA són homes que aglutinen ambdós llenguatges perquè lluiten i treballen per la igualtat però evitant ser uns oprimits pels qui ningú sent desig o sense valoració social. De manera que el llenguatge del desig és la base per la qual es desenvolupen, ja que la seva actitud de seguretat i fortalesa solidària, genera paral·lelament aquest desig. Un bon exemple de les NMA és l'associació Homes en Diàleg del que se'n descriuran les principals característiques a continuació.

4. HOMES EN DIÀLEG: ACTUACIONS EDUCATIVES QUE FOMENTEN NOVES MASCULINITATS ALTERNATIVES

Història

Creada per continuar amb el treball iniciat per Jesús Gómez, l'associació Homes en Diàleg neix l'any 2007 impulsada per la iniciativa d'un grup d'homes provinents de diferents àmbits socials, sobretot relacionats amb el món de l'educació i la investigació, però amb un ampli ventall de professions. Des dels inicis, Homes en Diàleg ha centrat tots els seus esforços en potenciar els models de masculinitat alternatius a la masculinitat tradicional dominant[1]. Responent als plantejaments exposats amb anterioritat, el centre d'atenció sempre va ser potenciar masculinitats alternatives que representessin models atractius, que estiguessin basats en la igualtat, la solidaritat, la passió i el sentiment com a trets radicalment oposats a la violència i a la dominació. Cal assenyalar que Homes en Diàleg és una associació sense ànim de lucre, no rep cap remuneració econòmica per les diferents actuacions que realitza. De fet, les activitats són realitzades pels seus membres de forma voluntària, amb els seus propis recursos i en el seu temps lliure.

Lluny de limitar-se únicament a evidenciar trets vinculats a la masculinitat tradicional, l'associació Homes en Diàleg va ser creada amb una ferma voluntat d'impulsar el canvi social. Mostra d'això és la primera jornada organitzada per l'associació l'any 2013, *Homes en Diàleg: masculinitats i atractiu*, on es van difondre els valors de les noves masculinitats alternatives i es van crear espais de debat on es va dialogar molt activament sobre les masculinitats i els seus efectes en la violència de gènere. La jornada va ser un èxit rotund d'assistència i participació, exhaurint les places disponibles als pocs dies d'obrir les inscripcions. A part cal assenyalar que des dels seus inicis va adherir-se a la Plataforma Unitària contra les violències de gènere, més endavant es detallaran les passes donades en aquest moviment social[2].

En l'actualitat, Homes en Diàleg aglutina a homes provinents

de sectors professionals molts diversos, així com de diferents orientacions sexuals i confessions religioses. Es gràcies a aquesta diversitat que és possible crear espais on les diferents visions de les masculinitats alternatives poden ser desenvolupades i potenciades a través del diàleg entre elles en un entorn fortament fonamentat en la igualtat i el respecte.

Actuacions educatives

Com ja s'ha comentat, un dels objectius d'Homes en Diàleg és donar a conèixer a la societat els diferents models de masculinitats, en la línia de prevenció de violència de gènere i basant-se en la recerca científica més rellevant en ciències socials. A partir d'aquesta base duu a terme diferents actuacions en diferents àmbits. A continuació es descriuen les principals característiques:

- a. **Plataforma unitària contra la violència de gènere.** Com a associació, Homes en Diàleg forma part de la Plataforma Unitària Contra la Violència de Gènere, amb l'objectiu de fer un front comú amb d'altres associacions per la lluita contra la violència de gènere. En el marc de la Plataforma Contra la Violència de Gènere, cada tercer dilluns de cada mes s'organitza una concentració a la plaça Sant Jaume per a denunciar la violència contra les dones, reivindicar una major implicació de la societat en la lluita contra aquesta violència i solidaritzar-nos amb les dones que han patit o pateixen maltractaments físics o psicològics. També, la Plataforma organitza anualment el Fòrum Contra les Violències de Gènere, on participen i reflexionen la comunitat educativa, el teixit social i associatiu que treballa per la prevenció, i la ciutadania, en la sensibilització i eradicació de les violències de gènere. Homes en Diàleg col·labora i ha participat en aquestes jornades del Fòrum, tant en les taules rodones, com en tallers. Alguns d'aquests tallers estan destinats a adolescents procedents de visites d'instituts d'educació secundària, com altres tallers oberts a tot el públic assistent al fòrum enfocat a un públic més adult.
- b. **El món educatiu i acadèmic.** Homes en Diàleg realitza tallers i xerrades en escoles d'educació primària, instituts d'educació secundària i universitats en diferents disciplines de ciències socials. Les activitats que s'organitzen en aquest sentit van encaminades a fomentar el debat entre els i les assistents per reflexionar sobre els models de masculinitats, els models d'atractiu, els comportaments de dominació i violència associats al model de masculinitat tradicional. Aquests debats s'organitzen molt cops a partir de pel·lícules, sèries televisives, magazines, xats i fòrums d'internet, compartint les diferents visions que cadascú ha tingut sobre el paper dels homes i del rol que desenvolupen. En l'anterior secció s'han posat alguns exemples que s'utilitzen en aquestes sessions. L'experiència d'aquestes xerrades i tallers mostra la desconexió del problema de fons que hi ha dar-

ra la problemàtica de les violències de gènere, la seva vinculació amb els models d'atractiu masculins i per tant denota la importància de fer arribar aquests debats a tota la societat, en especial als i les joves i adolescents.

- c. **Altres espais públics i contextos de debat.** Com a associació Homes en Diàleg també té el repte de promoure el debat de la masculinitat i dels rols de l'home a altres espais públics, així com fer palesa la necessitat d'oferir models alternatius a la masculinitat tradicional. En aquest sentit Homes en Diàleg ha participat en jornades, actes i diferents mitjans de comunicació on s'han debatut temes relacionats amb la masculinitat.

Alguns d'aquests espais i contextos on Homes en Diàleg ha participat són[3]:

- Participació al programa de ràdio "Amb veu de dona" de Ràdio Mataró (21 de novembre de 2011) on es van reflexionar sobre les relacions amoroses.
- Article publicat a la revista on-line Canal Solidari (10 de novembre de 2009) sobre el treball preventiu d'Homes en Diàleg.
- Xerrada al Fòrum Social Català (25 de gener de 2008) sobre la rellevància d'incorporar al debat social les masculinitats alternatives.

5. CONCLUSIONS

La informació que hem presentat en aquest article, ja sigui des de la ciència com des de la pràctica quotidiana de la nostra associació, ens mostra la feina que des de l'educació cal continuar fent per assolir la igualtat de gènere i l'eradicació de totes les problemàtiques anteriorment esmentades. La nostra experiència pretén ser un revulsiu per plantejar actuacions educatives en aquest àmbit que siguin efectives. Tant la recerca com el nostre treball ens indiquen que plantejar-ho així, com ho hem explicat en l'article, obtén efectes preventius molt positius.

Per tant, si plantejament una coeducació que estigui en relació amb les necessitats de l'actual societat hem de considerar la masculinitat com un aspecte primordial. Les associacions d'homes igualitaris tenen molt a dir en aquest camp, però considerant que cal partir de la combinació del llenguatge de l'ètica i del desig en el tractament de les noves masculinitats alternatives.

Notes:

[1] <http://homesendiale.org>

[2] <http://www.violenciadegenere.org>

[3] Es pot trobar més informació d'aquestes activitats al següent link: <http://homesendiale.wordpress.com/que-fem/>

Referències Bibliogràfiques

- Altable, Ch. (2000). Educación sentimental y erótica para adolescentes. Madrid: Miño y Dávila.
- Brullet, C. & Subirats, M. (1988). Rosa y Azul. La transmisión de los géneros en la escuela mixta. Madrid: Alianza.
- COGAM. (2005). Homofobia en el sistema educativo. Madrid: COGAM.
- Connell, R. W. (1983). Which way is up? Essays on sex, class and culture. Sydney, Australia: Allen and Unwin.
- Connell, R. W. (2005). Globalization, imperialism, and masculinities. A Handbook of studies on men & masculinities. Thousand Oaks, CA: Sage
- Duque, E. (2006). Aprendiendo para el amor o para la violencia. Las relaciones en las discotecas. Barcelona: El Roure Ciencia.
- Feminario de Alicante. (1987). Elementos para una educación no sexista. Alicante: Víctor Orensa.
- Flecha, A., & Puigvert, L. (2010). Contributions to social theory from dialogic feminism. In P. Chapman (Ed.), Teaching social theory (pp.161-174). New York, NY: Peter Lang.
- Flecha, R., Puigvert, L. & Ríos, O. (2013). The New Alternative Masculinities and the Overcoming of Gender Violence. International and Multidisciplinary Journal of Social Sciences, 2 (1), 88-113
- Giddens, A. (1995). La transformación de la intimidad. Sexualidad, amor y erotismo en las sociedades modernas. Madrid: Cátedra. (p.o 1992)
- Gómez, J. (2003). Las relaciones afectivas y sexuales en el segundo ciclo de la Educación Secundaria Obligatoria: Un reto educativo. Tesis doctoral no publicada. Universitat de Barcelona. Barcelona.
- Gómez, J. (2004). El amor en la sociedad del riesgo. Barcelona: El Roure.
- Gramsci, A. (1986). Cuadernos de la Cárcel: El Risorgimento. Juan Pablos Editor: México. (p.o. 1975)
- Kimmel, M. (2000). The Gendered society. New York: Oxford University Press.
- Kessler, S; Ashenden, D.J.; Connell, R.W; Dowset, G.W. (1985). Gender relations in a secondary schooling. Sociology of education; 58, January, 34-48.
- Klein, J. (2006). An invisible problem: Everyday violence against girls in schools. Theoretical Criminology; 10; 147 - 177.
- Lomas, C. (2004). Los chicos también lloran. Identidades masculinas, igualdad entre los sexos y coeducación. Barcelona: Paidós.
- Málik, B.; Sánchez, M.F.; Sebastián, A. (2001). Educar y orientar para la igualdad en razón de género. Perspectiva teórica y propuestas de actuación. Madrid: UNED.
- Messerschmidt, J. W. (1993). Masculinities and crime: Critique and reconceptualization of theory. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Oliver, E. & Valls, R. (2004). Violencia de género. Investigaciones sobre quiénes, porqué y cómo superarla. Barcelona: El Roure Ciencia.
- Serrano, A & Iborra, I. (2005). Violencia entre compañeros en la escuela. Madrid: Centro Reina Sofía para el estudio de la violencia.
- Straus, M. (2004). Prevalence of violence against Dating Partners by Male and Female Students Worldwide. Violence Against Women, 10 (7) 790-811.
- Subirats, M; Tomé, A. (2007). Balones fuera. Reconstruir los espacios desde la coeducación. Barcelona: Octaedro.
- Tomé, A. (2001). La investigación-acción coeducativa con el profesorado y las familias. A Rambla, X. & Tomé, A. (Eds.). Contra el sexismo. Coeducación y democracia en la escuela (pp. 85-92). Madrid: Editorial Síntesis.
- Tomé, A.; & Rambla, X. (1997). Quaderns per la coeducació. La coeducació de les identitats masculines a l'educació secundària. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.

Correspondència amb l'autor:

Oriol Ríos. Homes en Diàleg. E-mail:homesendiale@gmail.com